

TRUYỆN TRANH - NGUỒN TÀI NGUYÊN GIÁO DỤC TRONG DẠY VÀ HỌC VỀ LỊCH SỬ VIỆT NAM

*Bùi Thị Thanh Mai**

Email: mai.buithithanh@gmail.com

Ngày tòa soạn nhận được bài báo: 03/07/2023

Ngày phản biện đánh giá: 15/01/2024

Ngày bài báo được duyệt đăng: 29/01/2024

DOI:

Tóm tắt: Truyện tranh về đề tài lịch sử Việt Nam đã phát triển đáng kể trong những năm gần đây. Sự chuyển biến này có nguồn gốc từ nhiều yếu tố, bao gồm sự tăng cường nhận thức về giá trị dạy lịch sử thông qua truyện tranh, sự phát triển của thị trường truyện tranh, và sự thúc đẩy của các học giả và nhà sản xuất truyện tranh. Thông qua việc trình bày những ưu điểm về việc sử dụng truyện tranh như một nguồn tài nguyên giáo dục, bài viết đưa ra khuyến nghị về việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học về lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam.

Từ khóa: truyện tranh, sử dụng truyện tranh, tài nguyên giáo dục, dạy lịch sử, học lịch sử.

I. Dẫn nhập

Trong những năm gần đây, nguồn tài nguyên giáo dục mà giáo viên có thể sử dụng trong trường học không chỉ trở nên phong phú và đa dạng hơn, mà còn đòi hỏi mức độ kiến thức cao hơn, đặc biệt khi chúng được áp dụng vào các môn học khác nhau. Ở một số quốc gia, truyện tranh tiểu thuyết đồ họa đã được sử dụng như một nguồn tài nguyên giáo dục trong các trường học. Điều này tạo điều kiện thuận lợi để học lịch sử trở nên thú vị và kích thích tư duy phản biện của học sinh. Trong quá trình này, việc sử dụng truyện tranh không chỉ khuyến khích tư duy sáng tạo mà còn thúc đẩy sự tương tác và tư duy phản biện. Truyện tranh và tiểu thuyết đồ họa đã trở nên phổ biến ở nhiều quốc gia, do đó, theo quan điểm của một số nhà giáo dục, một bối cảnh giáo dục phù hợp trong đó các nguồn lực này có thể được triển khai một cách hiệu quả. Điều này cho phép chúng ta tận dụng tiềm năng giáo dục mà truyện tranh mang lại. Nếu được hướng dẫn cách đọc đúng, bằng cách khuyến khích quan sát, đọc, phân tích và diễn giải các hành động thể hiện trong truyện tranh, chúng ta có thể xây dựng một cách tiếp cận lịch sử có khả năng xử lý và phân biệt giữa sự hư cấu, sự thật và hiện thực.

Sự xem xét về thể loại truyện tranh về đề tài lịch sử và sự phát triển của thể loại này ở Việt Nam trong những năm gần đây có thể chỉ ra vai trò của truyện tranh trong lĩnh vực dạy và học môn lịch sử, góp phần vào việc đổi mới phương pháp dạy và học lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam. Trước tiên, bài viết sẽ thảo luận về vấn đề truyện tranh có thể là một

* Viện Văn hóa Nghệ thuật quốc gia Việt Nam

nguồn tài nguyên giáo dục trong dạy và học tập lịch sử. Điểm thứ hai nhấn mạnh về sự phát triển của thể loại truyện tranh về đề tài lịch sử ở Việt Nam. Phần thứ ba khuyến nghị về việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học tập môn lịch sử Việt Nam.

II. Cơ sở lý thuyết

2.1. Lý thuyết về truyện tranh

Theo cách nói của McCloud (1993, trang 9), truyện tranh bao gồm những hình ảnh có tính thẩm mỹ được đặt cạnh nhau theo trình tự có chủ ý nhằm mục đích truyền tải thông tin đến người đọc. Gubern (1977), một nhà phân tích về văn hóa đại chúng và hình ảnh đáng chú ý, đã mô tả truyện tranh như một chuỗi các hình ảnh liên tiếp diễn đạt một câu chuyện trong đó có thể có ít nhất một nhân vật ổn định và sự tích hợp văn bản trong hình ảnh được tìm thấy trong suốt bộ truyện. Có thể thấy, đặc điểm quan trọng của truyện tranh hoặc tiểu thuyết đồ họa là khả năng kết hợp ngôn ngữ hình ảnh và ngôn ngữ văn bản. Do đó, giáo dục không thể bỏ qua một trong những biểu hiện văn hóa quan trọng nhất trong vài thập kỷ qua.

Phương tiện truyền thông, cả về khía cạnh công nghệ và văn hóa, đã trở thành một phần không thể thiếu của sự phát triển xã hội đương đại. Để hiểu rõ hơn về động lực chính trị, văn hóa và công nghệ của xã hội ngày nay, chúng ta không thể bỏ qua vai trò của phương tiện truyền thông hiện đại và công nghệ truyền thông. Trong bối cảnh này, truyện tranh, một phương tiện truyền thông đại chúng đã trở thành một hiện tượng truyền thông liên quan đến văn hóa xã hội. Sự phát triển nhanh chóng của nó dưới nhiều hình thức trong cuộc sống xã hội, kinh tế và chính trị của xã hội phát triển đã khiến cho nghiên cứu về nó trở thành một đề tài quan trọng trong lĩnh vực xã hội học. Trung tâm của phương tiện truyền thông là các công nghệ liên quan đến chúng. Nói cách khác, đây là thời điểm lý tưởng để tích hợp các hình thức truyền thông đại chúng này, cùng với các hình thức khác như điện ảnh và nhiếp ảnh, vào quá trình dạy, điều chỉnh chúng để phù hợp với các dự án giáo dục dựa trên thảo luận và tranh luận tri thức. Theo Gubern, nếu xã hội của chúng ta đã dần thân vào văn hóa hình ảnh in ấn cho đại chúng, thì việc dạy lịch sử cần phải trang bị cho mình những công cụ quý báu phù hợp với nền văn hóa này. Thay vì loại bỏ hoặc không quan tâm đến những gì đã được thực hiện hoặc dạy trước đây, giảng viên lịch sử nên thúc đẩy việc đưa ra một cách đọc lại lịch sử hoặc phiên bản khác. Theo đó, giáo viên lịch sử nên cung cấp cho học sinh của mình tài liệu và tài nguyên đào tạo nhằm thúc đẩy sự hiểu biết rõ ràng về các quá trình lịch sử phức tạp, giúp họ xác định được mối quan hệ nhân quả lịch sử và phát triển các kỹ năng liên quan đến lập luận.

2.2. Truyện tranh như một nguồn tài nguyên giáo dục trong dạy và học tập lịch sử

Truyện tranh, theo nghiên cứu của Williams, 2008[†]; Aguilera, 2011[‡]; Blay, 2015[§]; Boerman-Cornell, 2015^{**}; Souto và Martínez, 2016^{††}, có thể là nguồn tài nguyên lý tưởng cho việc

[†] Williams, R. M. C. (2008). "Image, text, and story: comics and graphic novels in the classroom". *Art Education*. 61, 13–19.

[‡] Aguilera, I. B. (2011). Las TIC's y las viñetas: una propuesta didáctica sobre los totalitarismos a través del cómic Maus. *Espiral. Cuadernos del profesorado* 4, 42–57.

[§] Blay, J. M. (2015). "Dibujando la Historia. El cómic como recurso didáctico en la clase de Historia". *Revista Supervisión* 21, 1–14.

^{**} Boerman-Cornell, W. (2015). "Using historical graphic novels in high school history classes: potential for contextualization, sourcing, and corroborating". *The History Teacher*. 48, 209–224.

^{††} Souto, L. C., and Martínez, J. (2016). "Perspectivas, toma de conciencia y consolidación de la historieta en el mundo académico". *Diáblotexto digital* 1, 1–5.

dạy lịch sử và phát triển tư duy lịch sử do tính chất giải trí, sự kích thích, cốt truyện rõ ràng và tính đa phương thức của truyện tranh. Hình thức tường thuật trong truyện tranh, một yếu tố cần phải nhớ, đại diện cho một cách kể lại lịch sử khác, bên cạnh cách kể của các nhà sử học. Khi học sinh tiếp xúc với thế giới qua lăng kính của sự tưởng tượng, họ được khuyến khích tự mình tìm kiếm thông tin, quan sát những gì cần phải đối diện và so sánh các nguồn tài liệu khác nhau. Điều này thúc đẩy thảo luận và giải thích về câu chuyện, giúp học sinh hiểu vị trí của lịch sử trong hệ thống giáo dục một cách tích cực hơn.

Đọc truyện tranh có thể giúp học sinh phát triển các kỹ năng tư duy lịch sử quan trọng. Không còn nghi ngờ gì nữa, đây là một bước quan trọng trong việc coi phương tiện diễn đạt này như một công cụ hàng đầu trong dạy lịch sử. Trong các nghiên cứu của Aguilera (2011), Boerman-Cornell (2015) và Souto và Martínez (2016), các tác giả đã nhấn mạnh tầm quan trọng của việc xác định, bối cảnh hóa và chứng thực tất cả các yếu tố lịch sử xuất hiện trong truyện tranh, diễn giải chúng thông qua cách đọc hiệu quả như phê phán, một đặc điểm của chính việc dạy lịch sử. Liên quan đến vấn đề này, Arango (2012)^{††} và Blay (2015) cho rằng cách đọc này, được xây dựng trong một dự án giáo dục liên quan đến một số vấn đề được nêu ở trên, không chỉ giúp thúc đẩy tư duy phản biện ở học sinh mà còn khuyến khích trí tưởng tượng và sáng tạo. Các tác giả này cho rằng sự kích thích này, thúc đẩy và khuyến khích trí tưởng tượng, diễn ra trong khái niệm "trí tưởng tượng lịch sử" cụ thể, mà Lowenthal (1985, trang 213) định nghĩa là "ký ức tập thể được xây dựng thông qua những hình ảnh được chia sẻ". Thực tế, các truyện tranh trình bày các nội dung lịch sử không chỉ giới hạn ở việc chia sẻ hình ảnh mà còn thúc đẩy học sinh hình thành trí tưởng tượng về lịch sử của riêng mình trong quá trình học.

Trong số những lợi ích chính của việc sử dụng truyện tranh để dạy lịch sử, cần nhấn mạnh rằng học sinh không chỉ đóng vai trò là người tham gia nghiên cứu và đọc truyện tranh, mà truyện tranh còn được sử dụng như một nguồn tài nguyên giáo dục. Truyện tranh biểu đạt những khái niệm mà sách giáo khoa thường giải thích bằng lời, thúc đẩy sự sáng tạo của học sinh và tạo ra sự hứng thú đối với những nội dung được dạy. Điều này là một động lực quan trọng để áp dụng các phương pháp dạy mới trong lịch sử, vì giáo viên có khả năng thu hút sự chú ý của học sinh thông qua sự kết hợp giữa biểu tượng và ngôn ngữ, giúp mở rộng tầm hiểu biết của học sinh.

Cuối cùng, một thách thức chúng ta phải đối mặt khi xem xét tính phù hợp của việc sử dụng truyện tranh trong lớp học lịch sử là khả năng của giáo viên trong việc lựa chọn truyện tranh cụ thể sẽ được sử dụng trong lớp, thông tin nào cần cung cấp cho học sinh, và quan trọng nhất là loại hiểu biết nào cần tạo ra khi học sinh đọc và phân tích tài nguyên giáo dục này. Tóm lại, truyện tranh là một sản phẩm văn hóa được tạo ra trong một ngữ cảnh sản xuất và xã hội cụ thể. Vì vậy, giáo viên đóng vai trò quan trọng trong việc tích hợp chúng vào chiến lược dạy tổng thể nhằm thay đổi đáng kể cách dạy lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông.

Về vấn đề này, các khía cạnh quan trọng khiến truyện tranh trở thành một nguồn tài nguyên giáo dục có tiềm năng lớn nằm ở khả năng thúc đẩy và thực hiện chúng như một công cụ linh hoạt và đa ngành có thể tạo điều kiện thuận lợi cho việc học tập toàn diện. Tương tự, các lợi ích cụ thể

^{††} Arango, N. M. (2012). "De lo distractivo a lo instructivo: algunas aproximaciones al uso de la historieta histórica en la enseñanza de la historia". *Praxis Pedagógica* 12, 166–193.

của việc sử dụng truyện tranh trong dạy ngôn ngữ có thể áp dụng cho nhiều môn học khác, bao gồm khía cạnh tường thuật và hình ảnh của chúng, thúc đẩy tính sáng tạo và khả năng suy ngẫm về hiện thực văn hóa và xã hội. Hơn nữa, truyện tranh cho phép giới thiệu những nội dung cụ thể về nhiều chủ đề khác nhau. Theo quan điểm này, có thể khẳng định rằng truyện tranh có thể ảnh hưởng đến các giá trị và niềm tin, phản ánh thế giới xung quanh chúng ta. Do đó, chúng là một nguồn tài nguyên lý tưởng cho việc dạy và học lịch sử vì việc sử dụng chúng trong lớp học liên quan mạnh mẽ đến mục tiêu và ý định của giáo viên.

Căn cứ vào nhận định nêu trên, truyện tranh có thể được sử dụng trong giờ học lịch sử theo nhiều cách khác nhau. Trước hết, truyện tranh có thể được sử dụng như một nguồn tham khảo về lịch sử để giải quyết việc nghiên cứu và hiểu biết về xã hội đã tạo ra chúng. Chúng có thể minh họa về những đặc điểm phản ánh thời điểm chúng được tạo ra. Thứ hai, một cách khác để triển khai việc sử dụng truyện tranh trong lớp học là thông qua việc thiết kế các hoạt động giáo dục dựa trên nội dung truyện tranh đã xuất bản. Điều này tạo điều kiện cho việc sử dụng các tác phẩm đề cập đến giai đoạn cụ thể đang được học hoặc sẽ được học trong lớp. Do vậy, biến truyện tranh thành một công cụ cho phép nghiên cứu một hiện thực lịch sử cụ thể thông qua tranh luận. Cách tiếp cận thứ ba để nghiên cứu nội dung lịch sử dựa trên truyện tranh là khi giáo viên và học sinh tự sáng tạo truyện tranh. Việc tạo này có thể được thực hiện bằng thủ công hoặc thông qua việc sử dụng các ứng dụng kỹ thuật số khác nhau có sẵn trên Internet. Độc lập với công cụ được sử dụng để tạo ra chúng, đối với các giáo viên việc tạo và sử dụng truyện tranh trong lớp học giúp trình bày nội dung bài học theo một cách khác có thể điều chỉnh cho phù hợp với cả nội dung và mục tiêu học tập. Đối với việc sáng tạo truyện tranh của sinh viên, đây có thể là kết quả cuối cùng của nghiên cứu theo phong cách kể chuyện lịch sử.

III. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết thu thập, tổng hợp và phân tích các bài báo khoa học, công trình nghiên cứu đã công bố để xác lập cơ sở lý thuyết liên quan đến đề tài. Bên cạnh đó, phương pháp phân tích, tổng hợp được sử dụng nhằm làm rõ sự phát triển của truyện tranh Việt Nam về đề tài lịch sử và đề xuất việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học lịch sử ở Việt Nam.

IV. Kết quả và thảo luận

4.1. Sự phát triển của truyện tranh về đề tài lịch sử Việt Nam

Từ năm 2000, một số nhà xuất bản ở Việt Nam như Nhà Xuất bản Kim Đồng, Nhà Xuất bản Trẻ... nhận thấy tiềm năng của truyện tranh về đề tài lịch sử nên đã bắt đầu chú trọng xuất bản thể loại này. Với thiết kế trình bày hiện đại, hình vẽ nhân vật phong phú, lời thoại ngắn gọn, những tác phẩm truyện tranh này đã và đang thu hút nhiều độc giả.

Truyện tranh văn bản và truyện tranh có bong bóng lời thoại, hai phong cách kể chuyện khác nhau của truyện tranh đều phổ biến ở Việt Nam. Cả hai hình thức đều mang những đặc điểm cơ bản xác định phương tiện của truyện tranh, đó là nghệ thuật tuần tự, sự kết hợp giữa văn bản và hình ảnh, sử dụng các bảng để phân tách các cảnh hoặc khoảnh khắc theo thời gian. Trong truyện tranh văn bản, đoạn hội thoại hoặc tường thuật thường được viết bằng chú thích bên dưới hình ảnh, thay vì nằm trong các ô hội thoại bên trong bảng điều khiển. Việc chú trọng cả hai hình thức truyện tranh góp phần tạo sự đa dạng và phong phú cho truyện tranh Việt Nam.

Truyện tranh Việt Nam đã khai thác các khía cạnh khác nhau của đề tài lịch sử. Không chỉ tập trung vào các sự kiện lịch sử quan trọng, mà truyện tranh cũng bao gồm các câu chuyện về cuộc sống hàng ngày của người dân và các khía cạnh văn hóa của Việt Nam qua các thời kỳ. Nhà xuất bản Kim Đồng đã tạo nên Tủ sách *Tranh truyện lịch sử Việt Nam* (thuộc thể loại text comics - truyện tranh văn bản) gồm gần 30 tựa sách, mang đến cho độc giả nhỏ tuổi những câu chuyện về các nhân vật lịch sử quan trọng như Đinh Bộ Lĩnh, Mai Thúc Loan, Phùng Hưng, Ngô Quyền, Ý Lan... Bộ truyện *Đại Cổ Việt – Giang sơn ta trải dài rộng lớn* và *Vạn Xuân – Nước Việt ta mãi mãi thái bình*, là hai trong số rất nhiều ấn phẩm nằm trong bộ Truyện tranh lịch sử Việt Nam của NXB Kim Đồng về đề tài lịch sử dành cho thiếu nhi. Bộ tác phẩm *Lịch sử Việt Nam bằng tranh* của Nhà xuất bản Trẻ, phản ánh lịch sử đất nước và nhân dân Việt Nam qua quá trình phát triển lịch sử. Bộ sách này được phát hành dưới hai hình thức: một bộ dày gồm 8 tập, chia theo các giai đoạn phát triển của quốc gia, và một bộ mỏng gồm 50 tập – “xây dựng” theo nhân vật, sự kiện hoặc vấn đề tiêu biểu. Mỗi cuốn sách thường đi kèm với một phần phụ lục giới thiệu hiện vật, dấu tích hoặc tài liệu tham khảo liên quan. Rất nhiều tập sách đã được tái bản đến 25 lần, chứng tỏ sự quan tâm của độc giả đối với dòng truyện tranh lịch sử. Bộ sách *Hiển tài nước Việt* của Đông Á Books gồm 10 cuốn truyện tranh về các danh nhân nổi tiếng của Việt Nam xưa nhằm mục đích giới thiệu về các danh nhân đã đóng góp quan trọng trong việc bảo vệ quê hương và bình định đất nước,

Sự phát triển của công nghệ và Internet đã giúp truyện tranh lịch sử Việt Nam trở nên dễ dàng tiếp cận hơn. Các ứng dụng và trang web trực tuyến cho phép việc đọc truyện tranh trở nên thuận tiện, đặc biệt đối với thế hệ trẻ. Một số truyện tranh đã kết hợp giữa lịch sử và yếu tố giả tưởng, mang lại một góc nhìn mới và sáng tạo về các sự kiện lịch sử quen thuộc. Truyện tranh về lịch sử Việt Nam thu hút độc giả trẻ. Sự kết hợp giữa hình ảnh và văn bản thúc đẩy họ tìm hiểu về lịch sử của đất nước. Do vậy, truyện tranh về đề tài lịch sử Việt Nam, mang lại lợi ích lớn cho việc giảng dạy, học tập và thúc đẩy sự quan tâm đối với lịch sử của Việt Nam.

Các tác giả sáng tác truyện tranh lịch sử Việt Nam hiện nay chú trọng hơn đến tính chính xác lịch sử, từ việc nghiên cứu và sử dụng các nguồn tài liệu lịch sử đáng tin cậy cho đến việc biên soạn và minh họa các sự kiện lịch sử. Một số truyện tranh về đề tài lịch sử Việt Nam không chỉ tập trung vào việc tái hiện lại sự kiện lịch sử một cách chính xác mà còn đưa thêm sự sáng tạo trong cách kể chuyện và biểu đạt nghệ thuật. Điều này giúp tạo ra những tác phẩm thú vị và hấp dẫn độc giả. Sự gia tăng trong số người đọc truyện tranh và sự phát triển của thị trường truyện tranh tại Việt Nam đã tạo ra cơ hội cho nhiều tác giả và nhà sản xuất truyện tranh. Điều này đã thúc đẩy sự sáng tạo cũng như đầu tư vào truyện tranh lịch sử. Có thể thấy rằng, sự phát triển của truyện tranh trong những năm gần đây góp một phần quan trọng trong việc dạy và học tập lịch sử, giúp tạo ra những tác phẩm hấp dẫn và giá trị, góp phần khơi dậy tình yêu lịch sử của độc giả.

4.2. Sử dụng truyện tranh trong dạy và học tập môn lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam

Ở Việt Nam, trong nhiều năm tồn tại hiện tượng học chay - học sinh học lịch sử ít được cò xát thực tế và xem phim tài liệu, tư liệu để hình dung về giai đoạn lịch sử, sự kiện lịch sử. Điều này dẫn đến tình trạng nhiều học sinh không yêu thích môn học này và kiến thức về lịch sử dân

tộc hạn chế^{§§}. Trước thực trạng đó, việc nghiên cứu, đổi mới phương pháp dạy và học lịch sử đã được đặt ra^{***}. Thực tế dạy và học lịch sử ở một số quốc gia cho thấy, trong số các công cụ trực quan và phương tiện hỗ trợ việc dạy và học tập môn lịch sử, truyện tranh và tiểu thuyết đồ họa là những công cụ tuyệt vời^{†††}. Rachel Marie-Crane Williams (2008)^{†††} đã chỉ ra 3 lý do vì sao nên sử dụng truyện tranh trong lớp học: thứ nhất - phần lớn học sinh quan tâm đến thể loại này, thứ hai – truyện tranh không tốn kém chi phí, thứ ba – từ vựng trong truyện tranh không khó nên học sinh dễ dàng nắm bắt.

Sử dụng truyện tranh trong dạy và học lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam, có thể khiến những thông tin, kiến thức về lịch sử trở nên thú vị hơn, đồng thời mở rộng hiểu biết của học sinh về lịch sử dân tộc. Mỗi cấp học, học sinh sẽ có cách tư duy và nhận thức khác nhau, đòi hỏi những cách cung cấp kiến thức, kỹ năng khác nhau. Bằng cách sử dụng những truyện tranh có chất lượng, phù hợp tư duy, nhận thức của học sinh để trình bày các sự kiện và nhân vật lịch sử quan trọng, giáo viên không chỉ giúp học sinh dễ dàng kết nối và hiểu rõ hơn về quá khứ của Việt Nam, mà còn tăng cường khả năng cảm thụ các yếu tố thẩm mỹ của truyện tranh. Bên cạnh đó, giáo viên có thể kết hợp truyện tranh với các tài liệu khác như hình ảnh lịch sử, bản đồ và tư liệu lịch sử khác để tạo ra trải nghiệm học tập thú vị và đa chiều ở các cấp học trong chương trình giáo dục phổ thông.

Đối với cấp tiểu học, trong các truyện tranh dành cho lứa tuổi này, hình ảnh hỗ trợ văn bản, do đây học sinh có thể theo dõi phần mở đầu và kết thúc câu chuyện, cốt truyện, nhân vật, thời gian, bối cảnh, trình tự mà không cần kỹ năng giải mã từ phức tạp. Đối với cấp trung học cơ sở, sự kết hợp giữa hình ảnh và từ ngữ sẽ thúc đẩy trí tưởng tượng của học sinh và cho phép người học bằng cả hình ảnh và ngôn từ, theo dõi câu chuyện và tận hưởng quá trình học tập. Đây cũng là một cách tuyệt vời để rèn luyện trí não về kết nối hình ảnh-lời nói và phát triển các kỹ năng viết, đọc hiểu, tư duy sáng tạo. Đối với cấp trung học phổ thông, truyện tranh kích thích trí tưởng tượng của học sinh và có thể thúc đẩy khả năng sáng tạo, giải quyết vấn đề và quá trình suy nghĩ ở cấp độ cao hơn.

Trong thời đại nơi công nghệ ngày càng chiếm ưu thế, việc sử dụng truyện tranh như một phương tiện giáo dục mở rộng lựa chọn cho người học. Điều này có thể giúp phá vỡ sự nhàm chán của các phương tiện giáo dục truyền thống và kích thích sự tò mò và sáng tạo trong quá trình học tập. Khi dạy và học về lịch sử Việt Nam, sự kết hợp giữa ngôn từ và hình ảnh trong các truyện tranh như *Lược sử nước Việt bằng tranh*, *Sát thát* (NXB Kim Đồng), *Lịch sử Việt Nam bằng tranh* (NXB Trẻ),... giúp người học có thể hình dung các nhân vật qua hình ảnh minh họa, điều này làm cho các sự kiện lịch sử trở nên hấp dẫn và dễ nhớ hơn. Học lịch sử qua các truyện tranh giúp phát triển các kỹ năng tư duy phân tích và phê phán, khác với cách dạy và học lịch sử truyền thống.

§§ Trương Quan (2022), “Vì sao học sinh chán môn sử?” *Báo Tuổi trẻ* ngày 21 tháng 4 năm 2022. <https://tuoitre.vn/vi-sao-hoc-sinh-chan-mon-su-20220420215214797.htm> Ngày truy cập 04 tháng 11 năm 2023.

*** Lan Anh (2021), “Giáo viên âm lòng khi Bộ trưởng chỉ đúng, trúng thực trạng dạy, học môn lịch sử.” <https://giaoducthoidai.vn/giao-vien-am-long-khi-bo-truong-chi-dung-trung-thuc-trang-day-hoc-mon-lich-su-post568534.html> Ngày truy cập 04 tháng 11 năm 2023.

††† Alicia C. Decker and Mauricio Castro (2012), “Teaching History with Comic Books: A Case Study of Violence, War, and the Graphic Novel”. *The History Teacher*, 45(2), 169–187.

††† Williams, R. M. C. (2008). “Image, text, and story: comics and graphic novels in the classroom”. *Art Education*. 61, 13–19.

Thông qua truyện tranh, giáo viên khuyến khích học sinh khám phá các góc nhìn khác nhau về các sự kiện lịch sử quan trọng, cho phép học sinh học sinh thảo luận và đánh giá các quan điểm khác nhau. Từ đó giúp thúc đẩy tư duy phản biện và khám phá đa chiều để nêu vấn đề và trả lời những câu hỏi sâu sắc hơn về lịch sử.

Truyện tranh là sự kết hợp giữa hình vẽ và ngôn từ, nên còn học sinh có thể học cách đọc hình ảnh, biểu đạt ý nghĩa và tạo ra tác phẩm truyện tranh của riêng mình. Giáo viên có thể tạo cơ hội cho học sinh thiết kế và tạo ra các tác phẩm truyện tranh về các sự kiện và nhân vật lịch sử quan trọng, giúp học sinh thể hiện sự sáng tạo thông qua việc vẽ và viết truyện. Giáo viên và học sinh có thể cùng nhau tạo ra các tác phẩm truyện tranh về các chủ đề lịch sử quan trọng để giúp học sinh hiểu sâu hơn về lịch sử Việt Nam và chia sẻ kiến thức với người khác.

V. Kết luận

Việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học tập môn lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam có thể tạo ra một môi trường học tập thú vị và đa dạng, giúp học sinh hiểu về lịch sử của đất nước, nhưng cần được sử dụng một cách khoa học, tuân thủ các nguyên tắc sư phạm. Trước khi sử dụng truyện tranh trong dạy, giáo viên cần kiểm tra tính khoa học của nội dung và đảm bảo rằng nó phản ánh đúng và chính xác các sự kiện lịch sử. Nên sử dụng truyện tranh kèm theo các nguồn tài liệu lịch sử để kiểm tra và bổ sung thông tin. Khi sử dụng truyện tranh như một nguồn tài nguyên trong dạy học lịch sử, giáo viên cần xác định mục tiêu học tập cụ thể và kỹ năng mà học sinh cần phát triển thông qua việc sử dụng truyện tranh, cũng như chú ý đến thời lượng và tần suất phù hợp khi sử dụng truyện tranh để không làm mất đi sự tập trung hoặc ảnh hưởng đến hiệu quả dạy học. Bên cạnh đó, nhà trường và giáo viên nên đánh giá hiệu quả của việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học tập để đảm bảo rằng phương pháp này giúp thúc đẩy việc học tập và hiểu lịch sử. Học sinh cũng cần được đánh giá dựa trên hiểu biết và khả năng phản biện mà họ học được qua truyện tranh. Như vậy, việc sử dụng truyện tranh trong dạy và học môn lịch sử trong chương trình giáo dục phổ thông ở Việt Nam có thể tạo ra một môi trường học tập thú vị, kích thích tư duy phản biện và giúp học sinh hiểu sâu hơn về lịch sử và văn hóa của dân tộc Việt Nam.

Tài liệu tham khảo:

- [1]. Aguilera, I. B. (2011). Las TIC's y las viñetas: una propuesta didáctica sobre los totalitarismos a través del cómic Maus. Espiral. Cuadernos del profesorado 4, 42–57.
- [2]. Alicia C. Decker and Mauricio Castro (2012), “Teaching History with Comic Books: A Case Study of Violence, War, and the Graphic Novel”. *The History Teacher*, 45(2), 169–187.
- [3]. Lan Anh (2021), “Giáo viên ấm lòng khi Bộ trưởng chỉ đúng, trúng thực trạng dạy, học môn lịch sử.” <https://giaoducthoidai.vn/giao-vien-am-long-khi-bo-truong-chi-dung-trung-thuc-trang-day-hoc-mon-lich-su-post568534.html> Ngày truy cập 04 tháng 11 năm 2023.
- [4]. Arango, N. M. (2012). “De lo distractivo a lo instructivo: algunas aproximaciones al uso de la historieta histórica en la enseñanza de la historia”. *Praxis Pedagógica* 12, 166–193.
- [5]. Blay, J. M. (2015). “Dibujando la Historia. El cómic como recurso didáctico en la clase de Historia”. *Revista Supervisión* 21, 1–14.
- [6]. Boerman-Cornell, W. (2015). “Using Historical Graphic Novels in High School History Classes: Potential for Contextualization, Sourcing, and Corroborating”. *The History Teacher*. 48, 209–224.
- [7]. Lowenthal, D. (1985). *The Past Is a Foreign Country*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

- [8]. Tương Quan (2022), “Vì sao học sinh chán môn sử?” Báo Tuổi trẻ ngày 21 tháng 4 năm 2022. <https://tuoitre.vn/vi-sao-hoc-sinh-chan-mon-su-20220420215214797.htm> Ngày truy cập 04 tháng 11 năm 2023.
- [9]. Souto, L. C., and Martínez, J. (2016). “Perspectivas, toma de conciencia y consolidación de la historieta en el mundo académico”. *Diablotexto digital* 1, 1–5.
- [10]. Williams, R. M. C. (2008). “Image, text, and story: comics and graphic novels in the classroom”. *Art Education*. 61, 13–19.

COMICS - EDUCATIONAL RESOURCES IN TEACHING AND LEARNING ABOUT VIETNAMESE HISTORY

Bùi Thị Thanh Mai^{§§§}

Abstract: *Comics about Vietnamese history have developed significantly in recent years. This shift has its roots in many factors, including increased awareness of the value of teaching history through comics, the growth of the comic book market, and the push by scholars and publishers to comic book production. By presenting the advantages of using comics as an educational resource, the article provides recommendations on using comics in teaching and learning history in the general education program in Vietnam.*

Keywords: *comics, using comics, educational resources, teaching history, learning history.*

^{§§§} Vietnam National Institute of Culture and Arts Studies